

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2022-78-18>
УДК 336.71

Лисяк Л.В.

доктор економічних наук, професор,
Університет митної справи та фінансів
Губа М.О.

кандидат економічних наук, доцент,
Університет митної справи та фінансів

Lysiak Liubov, Guba Mariya

University of Customs and Finance

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛЮ РИЗИКІВ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

ABOUT THE FEATURES OF THE RISK PROFILE OF DOMESTIC BANKS

У статті розглянуто основні принципи та інструменти ризик-орієнтованого підходу, поетапний перехід до якого було розпочато НБУ ще у 2015 році та реалізовано у якості нових наглядових інструментів, основу яких становить здійснення оцінки ризиків банків та якості управління ними з використанням методології SREP. Оскільки функціонування банківської системи нерозривно пов'язано із впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, які можуть чинити негативний вплив на рівень ефективності банківської діяльності, розробка банками адекватної та ґрунтовної системи управління ризиками є першочерговим завданням. У сучасних умовах НБУ висуває до банків більш суттєві вимоги щодо глибини та актуальності підходів відносно побудови та реалізації процедур ризик-менеджменту, що знайшло своє відображення у проведенні щорічної SREP-оцінки.

Ключові слова: ризик, ризик-орієнтований підхід, методологія SREP, профіль ризику, ризик-менеджмент.

The country's banking system in the process of performing its functions is always exposed to a significant number of both external and internal risks, which can significantly affect the efficiency of its activities. NBU began introducing a gradual transition to banking supervision based on bank risk assessment in 2015. The basic principles and tools of the risk-oriented approach are based on the assessment of banks' risks and the quality of their management using the SREP methodology. The use of new risk-oriented instruments has been enshrined in law in the form of bank assessment and in-house inspection of the bank. Given the objective nature of the existence of risks during the performance of banks' activities, it is necessary to create an appropriate mechanism to take them into account when making certain decisions related to the bank's management process, namely the risk management system. This is also due to the fact that banks in modern conditions have more significant requirements for the depth, relevance and adequacy of their approaches to the construction and implementation of banking risk management procedures, risk profile, taking into account the specifics of their activities, volume and nature of products and services, that is business model. In particular, modern approaches to bank valuation have been introduced, namely SREP analysis. SREP analysis is a continuous process based on the requirements of the European Banking Authority, conducted by the NBU on the basis of the approved methodology and takes into account the analytical information of its departments about banks, and covers all banks operating in the country's banking system. This analysis is a comprehensive process that takes place on January, 1 of the calendar year and is subject to regular updates. The estimate obtained should be updated quarterly, based on changes in quantitative indicators and taking into account new relevant information of a non-financial nature. Based on the results of the analysis, the strategy of banking supervision is determined. In addition, the NBU regularly prepares Financial Stability Reports, which provide information on existing and potential risks that may threaten the stability of financial system of Ukraine.

Key words: risk, risk-oriented approach, SREP methodology, risk profile, risk management.

Постановка проблеми. Ще у 2015 році Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року, яка затверджена Постановою Правління НБУ від

18.06.2015 № 391, було передбачено запровадження поетапного переходу до банківського нагляду на основі оцінки ризиків банків. Нові наглядові інструменти, запроваджені НБУ, ма-

ють у своїй основі здійснення оцінки ризиків банків та якості управління ними (risk-based approach) на підставі методології SREP. Застосування нових ризик-орієнтованих інструментів набуло законодавчого закріплення у вигляді проведення оцінки банку та камеральної перевірки банку. Основною стратегічною метою таких змін є удосконалення банківського нагляду з урахуванням ризик-орієнтованого підходу.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблемам дослідження ризиків банківської діяльності, а також підходів та методів управління ними присвячені роботи значної кількості науковців серед яких: Шаповал Л.П., Грицик А.Я., Христенко О.В., Федій А.А., Островська Н.С., Марич М.Г., Марич А.В., Коваль Я.С., Кузьмак О.М., Кузнецова Н.В., Чан Ф.А., Самсонок М.В., Юрчук М.В., Котик О.В., Любовська М.М., Коваленко В.В., Губа М.О., Політчук М.В., Ясіновська І.Ф., Смаль Н.В., Петруньок О.О., Павленко Л.Д., Руденок М.Г., Ларіонова К.Л., Донченко Т.В., Лавренюк В.В., Лук'янчук Д.Ю., Косов А.С., Артем'єва О.О., Бестюк А.М., Бондаренко Л.А., Примостка Л.О. та багато інших. Не дивлячись на значне розмаїття наукового доробку сучасні умови вимагають проведення подальших теоретичних досліджень питань щодо визначення профілів ризику українських банків та особливостей ризиків, які притаманні банківській системі країни.

Метою статті є дослідження сучасних підходів до визначення профілів ризику та особливостей ризиків банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. Банківська система країни в процесі виконання своїх функцій завжди зазнає впливу значної кількості як зовнішніх, так і внутрішніх ризиків, які суттєвим чином можуть вплинути на ефективність її діяльності. Це може бути ризик дефолту, ризик загострення економічної кризи, ризик втрати репутації та довіри до банку, ризик місцезнаходження клієнта, ризик зміни ринкових цін, а також зміни параметрів ринку (відсоткові ставки, курси валют, ціни акцій чи товарів), ризик впровадження нових банківських продуктів та послуг, операцій та технологій, ризик несанкціонованого укладання угод з клієнтами, різноманітні операційні ризи, що призводять до порушення внутрішніх процедур та процесів в банку, а також різноманітні кредитні ризику [1].

Загалом, більшість науковців під «ризиком» розуміють можливість настання подій несприятливого характеру та тлумачать поняття як рівень ймовірності або рівень загрози втрати відповідних ресурсів та доходу, а також виникнення додаткових витрат як результат виробничої або фінансової діяльності суб'єкта. Як правило, думка дослідників збігається щодо того, що ризики можуть бути розподілені на внутрішні та зовнішні, проте їх типологія істотно відрізняється у різних дослідженнях [2].

Згідно із Постановою Правління НБУ № 64 від 11.06.2018 «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» [3], під ризиком варто розуміти ймовірність того, що можуть виникнути збитки, додаткові витрати та втрати, недоотримання доходів, невиконання стороною договірних зобов'язань унаслідок впливу негативних факторів внутрішнього та зовнішнього впливу. Серед основних видів ризиків варто виділити: кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик банківської книги, ринковий ризик, операційний ризик, комплаєнс-ризик, а також інші суттєві види ризиків, на які банк може наражатися під час ведення своєї основної діяльності.

Базельським комітетом [4] визначені 29 принципів, які становлять основу ефективного банківського нагляду. Серед них окрема увага приділяється також й питанню різних видів ризиків та процесу управління ними.

Процес управління ризиками (принцип 15) полягає у тому, що орган банківського нагляду проводить визначення того, чи розроблені банками комплексні процедури оцінки ризиків, включаючи рівень ефективності здійснення їх моніторингу Радою та Правлінням банку. Основною метою є здійснення вчасного визначення, вимірювання, оцінки, моніторингу, звітування та контролю або зменшення усіх суттєвих ризиків, а також проведення оцінки рівня адекватності капіталу та ліквідності по відношенню до профілю ризиків, а також ринкових та макроекономічних умов. Цей процес також включає розробку та актуалізації заходів у випадку реалізації непередбачуваних подій, в тому числі й у вигляді відповідних планів, які мають бути чітко сформульованими та надійними, для виходу з кризових ситуацій, беручи до уваги стан конкретного банку. Крім цього, процес управ-

ління ризиками обов'язково має відповідати профілю ризиків та системній важливості банку.

Відповідно до принципу адекватності капіталу (принцип 16) передбачається, що наглядовим органом мають бути встановлені розумні та належні вимоги щодо обсягу капіталу банків, який є відображенням того, який обсяг ризиків прийнятий банком, беручи до уваги також ринкові та макроекономічні умови. Також мають бути визначені складові капіталу, враховуючи рівень їхньої здатності до поглинання збитків.

Що стосується різних видів ризиків, то принципи Базельського комітету передбачають наступне:

1. Щодо кредитного ризику (принцип 17) наглядовим органом має бути визначено, чи здійснюють банки належне управління кредитним ризиком, враховуючи їх готовність взяти на себе цей ризик, тобто «апетит до ризику», профіль ризиків, а також ринкові та макроекономічні умови. До такого управління також відноситься й наявність належної політики й процедур щодо своєчасного виявлення, вимірювання, оцінки, моніторингу, звітування, контролю або зменшення кредитного ризику, у тому числі й ризику контрагента. Також охопленим має бути повний цикл кредитування (надання кредиту, оцінку кредиту, постійне управління кредитним та інвестиційним портфелем банку).

2. Щодо ризику концентрації та лімітів максимального ризику (принцип 19) передбачається, що орган банківського нагляду має визначити, чи наявні у банків належні політики та процедури щодо своєчасного виявлення, вимірювання, оцінки, моніторингу, звітування, контролю або зменшення ризику концентрації. Також встановлюються відповідні пруденційні ліміти для того, щоб обмежити операції з окремими контрагентами або із групою пов'язаних контрагентів.

3. Щодо ризику країни та трансфертного ризику (ризик обмеження переказу коштів) (принцип 21) наглядовим органом визначається, чи розроблені банками для реалізації своєї міжнародної кредитної та інвестиційної діяльності адекватні політика та процедури для забезпечення вчасного виявлення, вимірювання, оцінки, моніторингу, звітування, контролю або зменшення ризику країни і трансферного ризику.

4. Щодо ринкового ризику (принцип 22) орган банківського нагляду має визначити, чи ре-

алізується банком належне управління ринковим ризиком, беручи до уваги «апетит» до нього, профіль ризиків, ринкові та макроекономічні умови, а також ризик значного погіршення ліквідності ринку. До системи управління також належать розроблені політика та процедури для того, щоб здійснити вчасне виявлення, вимірювання, оцінку, моніторинг, звітування, контроль або зменшення ринкового ризику.

5. Щодо ризику зміни відсоткових ставок у банківському портфелі (принцип 23) наглядовим органом визначається наявність у банків належних систем, які б сприяли вчасному виявленню, вимірюванню, оцінці, моніторингу, звітуванню, контролю або зменшенню ризику відсоткової ставки у банківському портфелі. Такими системами також мають бути враховані готовність банків взяти на себе вказаний ризик, їхній профіль ризиків, ринкові та макроекономічні умови.

6. Щодо ризику ліквідності (принцип 24) органом банківського нагляду встановлюються доцільні кількісні та якісні вимоги щодо рівня ліквідності банків, які мають погоджуватися із потребами банку в обсязі ліквідних коштів. Банками має бути впроваджена стратегія, відповідно до якої має здійснюватися відповідний процес управління ризиком ліквідності, що перевіряється наглядовим органом. Крім цього, перевіряється підлягає й рівень дотримання встановлених вимог щодо ліквідності.

7. Щодо операційного ризику (принцип 25) передбачається, що наглядовим органом має бути визначена наявність у банків належної системи управління операційним ризиком, враховуючи їх «апетит до ризику», профіль ризиків, ринкові та макроекономічні умови. Принцип також включає наявність у банків належної політики та процедур задля вчасного виявлення, вимірювання, оцінки, моніторингу, звітування, контролю або зменшення операційного ризику.

Слід звернути увагу, що розроблені банками процедури та заходи щодо управління ризиками мають бути обов'язково узгоджені із його ризик-профілем. Проте, наразі у науковій літературі не сформовано тлумачення цього поняття.

Згідно із Постановою Правління НБУ № 64 від 11.06.2018 «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» [3], профіль ризику являє собою оцінку загально-

го рівня вразливості банку до ризиків, до того, як будуть прийняті заходи щодо мінімізації ризику, або ж залишкової вразливості до ризику вже після того, як такі заходи мінімізації будуть застосовані, сукупно та в розрізі всіх видів ризиків, що проводиться на відповідну дату, з врахуванням поточних або прогнозних припущень.

У Наказі Міністерства Фінансів України від 31.07.2015 № 684 «Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю» [5] профіль ризику визначається як опис будь-якого набору ризиків, у тому числі визначених комбінацій індикаторів ризику, що є результатом збору, аналізу та систематизації інформації.

Наказом Державної митної служби України від 27.05.2005 № 435 «Про затвердження Концепції створення, запровадження і розвитку системи аналізу та керування ризиками та Положення про систему аналізу й селекції факторів ризику при визначенні окремих форм митного контролю» [6] закріплено наступне визначення профілю ризику – це сукупність даних щодо сфери ризику, його індикаторів, а також рекомендацій щодо застосування необхідних заходів для того, щоб запобігти або мінімізувати ризику. У залежності від регіону застосування, профіль ризику за своїми видами може бути розподілений на загальноукраїнський, регіональний і зональний.

«Інструкцією з проведення аналізу ризиків у Державній прикордонній службі України», що затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11.12.2017 № 1007 [7], визначено наступне тлумачення поняття профілю ризику, під яким мається на увазі документ, у якому відображена вся сукупність інформації щодо загрози, індикатори ризику, а також визначений порядок у разі їх виявлення.

У Наказі Державного комітету ядерного регулювання України від 22.09.2010 № 124 «Про затвердження Вимог до оцінки безпеки атомних станцій» [8], під профілем ризику розуміється співвідношення між значеннями ризику від окремих складових, що виражається в графічному або числовому вигляді.

Проте, слід зазначити, що наявність ризику не обов'язково має бути причиною для того, щоб виказувати занепокоєння. У процесі управ-

ління ризиками, як правило, головна мета полягає не в тому, щоб їх повністю усунути, але в тому, щоб забезпечити отримання банком відповідної винагороди за те, що ризик був прийнятий. Саме тому, ризик є обов'язковою частиною всіх бізнес-процесів банків.

Метою управління ризиками є забезпечення здійснення банками своїх операцій у тих межах допустимих параметрів ризиків та у такий спосіб, щоб забезпечити захист інтересів вкладників, кредиторів і власників банків, особливо, якщо банком проймається свідоме рішення щодо того, що певні параметри ризику мають бути збільшені, тобто коли відбувається розширення діяльності, з орієнтацією на роботу з особливими продуктами та послугами, групами контрагентів тощо, а також якщо банк у результаті будь-яких подій опиняється в ситуації, яка характеризується високим профілем ризику.

Слід зазначити, що управління ризиками являє собою відповідний процес, призначення якого полягає у тому, щоб банк мав можливість виявити та розпізнати ризики, провести оцінку їх величини, відповідним чином впливати на них, за допомогою певних інструментів, а також здійснювати контроль та моніторинг ризиків. Основною метою управління ризиками є збереження та нарощення власного капіталу банку, для того, щоб забезпечити інтереси всіх зацікавлених осіб, таких як власники, клієнти, контрагенти, менеджери, працівники, органи банківського регулювання та нагляду. Оскільки повністю уникнути та усунути всі ризики банківської діяльності неможливо, важливим є налагодження процесу його прийняття та отримання внаслідок цього відповідно економічної вигоди [9].

Беручи до уваги об'єктивний характер існування ризиків під час провадження банками своєї діяльності, необхідним є створення відповідного механізму їх врахування під час прийняття певних рішень, які стосуються процесу управління банком, який й отримав назву «ризик-менеджмент». У науковій літературі ризик-менеджмент визначається як сукупність методів, прийомів і заходів, які дозволяють здійснити прогнозування ймовірності настання ризикових подій, а також вжити заходи, які сприятимуть виключенню або прийняттю негативних наслідків настання таких подій [9].

У відповідності до «Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України», що затверджені Постановою Правління НБУ від 02.08.2004 № 361 [10], ризик може бути розглянутий в точки зору банку, або з точки зору НБУ.

Якщо розглядати ризик з точки зору банку, то під ним варто розуміти потенційну можливість недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку, що відбувається як наслідок несприятливого впливу зовнішніх або внутрішніх факторів. Розподіл таких збитків може бути здійснено на прямі, наприклад, втрата доходів або капіталу, або непрямі, наприклад, накладення обмежень на здатність організації досягати своїх бізнес-цілей. Застосування таких обмежень стримує здатність банку здійснювати свою поточну діяльність або ж використовувати можливості для розширення обсягів бізнесу.

Якщо розглядати ризик з точки зору НБУ, то під ним варто розуміти ймовірність того, що події, які мають очікуваний або неочікуваний характер, можуть мати негативний вплив як відносно капіталу, так й відносно надходжень банку.

Сам процес ризик-менеджменту, у відповідності до Методичних рекомендацій [10], визначається у вигляді системи управління ризиками, яка повинна включати в себе стратегію та тактику управління, а також бути спрямованою на досягнення основних бізнес-цілей банку. Ефективний ризик-менеджмент обов'язково має становити собою сукупність таких систем як: система управління, система ідентифікації і вимірювання, а також система їх супроводження, а саме моніторингу та контролю.

У сучасних умовах НБУ висуває до банків більш суттєві вимоги щодо глибини, актуальності та адекватності підходів відносно побудови та реалізації процедур управління банківськими ризиками, визначення профілю ризику, приймаючи до уваги особливості їх діяльності, обсяги та характер продуктів та послуг, тобто бізнес-модель. Зокрема, запроваджено сучасні підходи до оцінки банків, а саме SREP-аналіз.

Аналіз за допомогою SREP являє собою безперервний процес, який має у своїй основі вимоги Європейського банківського органу, проводиться НБУ на підставі відповідної схваленої методології та враховує аналітичну інформацію його підрозділів щодо банків, а також охоплює

всі банки, які функціонують у банківській системі країни. Аналіз являє собою комплексний процес, який здійснюється на 1 січня календарного року та підлягає регулярній актуалізації. За результатами проведеного аналізу й визначається стратегія банківського нагляду [4].

Під час оцінки банків за допомогою SREP-методики здійснюється проведення оцінювання ризиків та якості управління ними, виходячи з аналізу наявних тенденцій у діяльності банків, у тому числі порівняння ключових показників діяльності банку з «peer-group», тобто подібними банками, а також результатів поточного моніторингу фінансового стану банків. Отримана оцінка має бути актуалізована щоквартально, виходячи зі змін кількісних показників та з урахуванням нової суттєвої інформації нефінансового характеру [4].

За результатами оцінки банків за методикою SREP можуть бути визначені: стратегія нагляду за банком, у т.ч. потреба в заходах раннього втручання; життєздатність банку на наступні 12 місяців та стійкість стратегії на 3 роки; достатність капіталу та ліквідності для покриття ризиків; рівень організації корпоративного управління та внутрішнього контролю; потреба в проведенні інспектування [4].

Результати оцінки SREP висвітлюються у відповідному звіті, який включає в себе інформацію щодо: ризиків банку, оцінки якості управління ризиками, результатів аналізу бізнес-моделі банку, оцінки достатності капіталу та ліквідності для покриття ризиків банку, оцінки рівня організації корпоративного управління та внутрішнього контролю банку [4].

Банки повідомляються відповідним листом від НБУ про результати оцінки SREP. Цей лист містить інформацією про загальну оцінку, а також за потреби можуть бути надані рекомендації щодо поліпшення діяльності банку, зокрема щодо [4]:

- коригування бізнес-плану в частині перегляду запланованих обсягів за певними операціями, напрямками діяльності;
- посилення вимог до корпоративного управління, у тому числі до системи внутрішнього контролю та управління ризиками;
- розроблення та подання заходів щодо підтримки капіталу, у разі якщо операційний прибуток є недостатнім для покриття витрат, пов'язаних із збільшенням кредитного ризику

(або формуванням резервів), що може призвести до порушення встановлених значень економічних нормативів капіталу;

– зменшення наявної невідповідності між строками погашення активів та зобов'язань.

Крім цього, НБУ на регулярній основі готуються Звіти про фінансову стабільність [11], в яких наведено інформацію щодо наявних та потенційних ризиків, які можуть загрожувати стабільності фінансової системи України. Останній такий Звіт було опубліковано у грудні 2021 року та він містить інформацію щодо особливостей ризиків, які супроводжують діяльність українських банків на початку 2022 року.

На рис. 1 наведена карта ризиків фінансового сектору, що опублікована НБУ (рис. 1).

НБУ оцінює ризики за шкалою від 1 до 10, де 1 – це найнижчий рівень ризику, 10 – це найвищий його рівень. Оцінка відображає очікуваний стан на наступні 12 місяців. Так макроекономічний ризик свідчить про рівень загроз, які виникають в фіскальній сфері або ж реальній економіці. Кредитний ризик, який визначається для домогосподарств та корпоративного сектору, є відображенням перспективи зміни рівня непрацюючих кредитів у портфелях банків, а також необхідності додаткового формування резервів під такі кредити. Ризик достатності капіталу засвідчує рівень можливостей банків щодо забезпечення достатнього обсягу капіталу. Ризик прибутковості надає інформацію щодо того, чи спроможні банки генерувати чистий прибуток. Ризик ліквідності демонструє здатність банків вчасно та у повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед вкладниками і кредиторами. Валютний ризик вказує на те, яким чином основні тенденції валютного ринку можуть чинити вплив на рівень стійкості банків.

Розглянемо результати отримані НБУ та відображені у матеріалах Звіту про фінансову стабільність.

Так, за даними НБУ макроекономічний ризик знизився до помірного, не дивлячись на те, що невисокі темпи приросту ВВП дещо погіршили оцінку ризику. В цей час, покращенню оцінки сприяли нижчий рівень дефіциту бюджету, а також державного та зовнішнього боргу відносно ВВП.

Кредитний ризик домогосподарств залишився незмінним та знаходився на помірному рівні. Не дивлячись на те, що з одного боку, великі банки дещо погіршили свої очікування щодо якості кредитного портфеля, а домогосподарства – щодо власного економічного стану, частка прострочених кредитів навпаки зменшилася. В цей же час, кредитний ризик підприємств знизився, а стан корпоративного сектору загалом визначався як такий, що поліпшується. Цьому сприяло зростання прибутків підприємств на фоні того, що кредитні ставки залишалися доволі низькими. Відповідно, боргове навантаження бізнесу мало тенденцію до зниження, що сприяло покращенню банками своєї оцінки якості кредитного портфеля.

Також, за даними НБУ ризик капіталу суттєво не змінився та залишився на помірному рівні. Не дивлячись на те, що обсяги кредитування зростали, що в свою чергу певним чином знизило нормативи достатності капіталу, отримані коефіцієнти значно перевищували мінімальні встановлені вимоги. В цей же час, значення співвідношення між основним капіталом та активами банків зросло.

Що стосується ризику прибутковості, то згідно з інформацією Звіту, показник має тенденцію до зниження. Це пов'язано із тим, що доходи та операційна ефективність банків зросли, а на фоні зниження обсягу відрахувань до резервів це призвело до отримання банківською системою рекордної прибутковості.

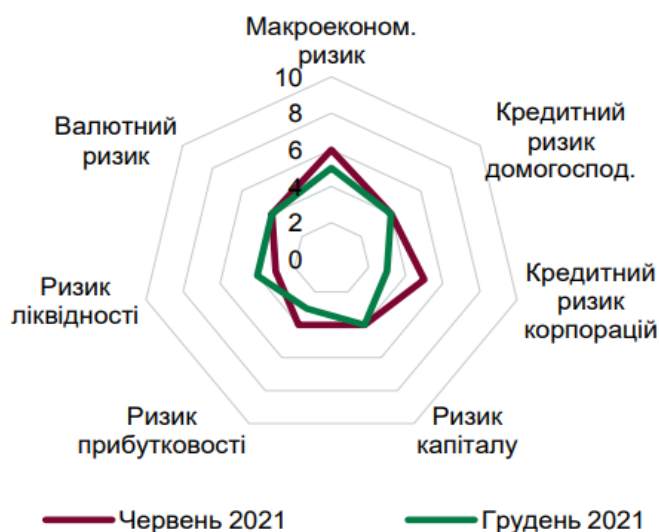

Рис. 1. Карта ризиків фінансового сектору, згідно зі Звітом про фінансову стабільність НБУ

Ризик ліквідності навпаки дещо посилювався, проте все ж залишався на помірному рівні. Негативний вплив на оцінку спричинило те, що відбулося погіршення оцінок банками ризику ліквідності, зниження коефіцієнта покриття ліквідністю (liquidity coverage ratio – LCR) та зростання співвідношення між наданими кредитами і залученими депозитами. Не дивлячись на нижчу темпи, порівняно із попередніми періодами, приріст вкладів населення тривав.

За оцінкою НБУ валютний ризик не змінився та ще із II кварталу 2020 року залишався на помірному рівні. Такій динаміці показника сприяли низький рівень волатильності валютного курсу, достатній обсяг міжнародних резервів та низькі девальваційні очікування домогосподарств і бізнесу. В цей же час «доларизація» банківських балансів продовжувала знижуватися.

Проте, необхідно зазначити, що такі результати були отримані у грудні 2021 року та не враховують поточні потужні зовнішні шоки, з якими зіткнулася Україна наприкінці лютого 2022 року через військову збройну агресію Російської Федерації проти України. Надалі зміна показників відбуватиметься вже з урахуванням негативного впливу зазначених факторів.

Слід зазначити, що за останні п'ять років кількість українських банків суттєво зменшилась (рис. 2), загалом з 01.01.2018 по 01.01.2022 з ринку вийшло 11 банків, в першу чергу за рахунок зменшення частки банків з приватним капіталом, в той час як кількість банків з іноземним капіталом та державною часткою залишалася відносно стійкою.

На рис. 3 наведена інформація щодо обсягів активів, в тому числі в іноземній валюті, резервів за активними операціями, капіталу та зобов'язань, в тому числі в іноземній валюті. Українських банків протягом останніх п'яти років (рис. 3). Так приріст чистих активів у банківській системі з 2018 року по 2022 рік склав 720 097 млн грн, або на 54%., обсяги чистих активів в іноземній валюті при цьому зросли не значно, а саме на 76 834 млн грн, або на 15%. В цей же час резерви за активними операціями банків навпаки зменшилися на 232 288 млн. грн., або на 45%, що свідчить про підвищення рівня якості активів в банківській системі країни. Спостерігається також подальше нарощення рівня капіталізації українських банків, так з 01.01.2018 по 01.01.2022 показник зріс на 94 570 млн грн, або 59%. За цей же період зобов'язання вітчизняних банків зросли 625 527 млн грн, або на 53%, при цьому обсяги

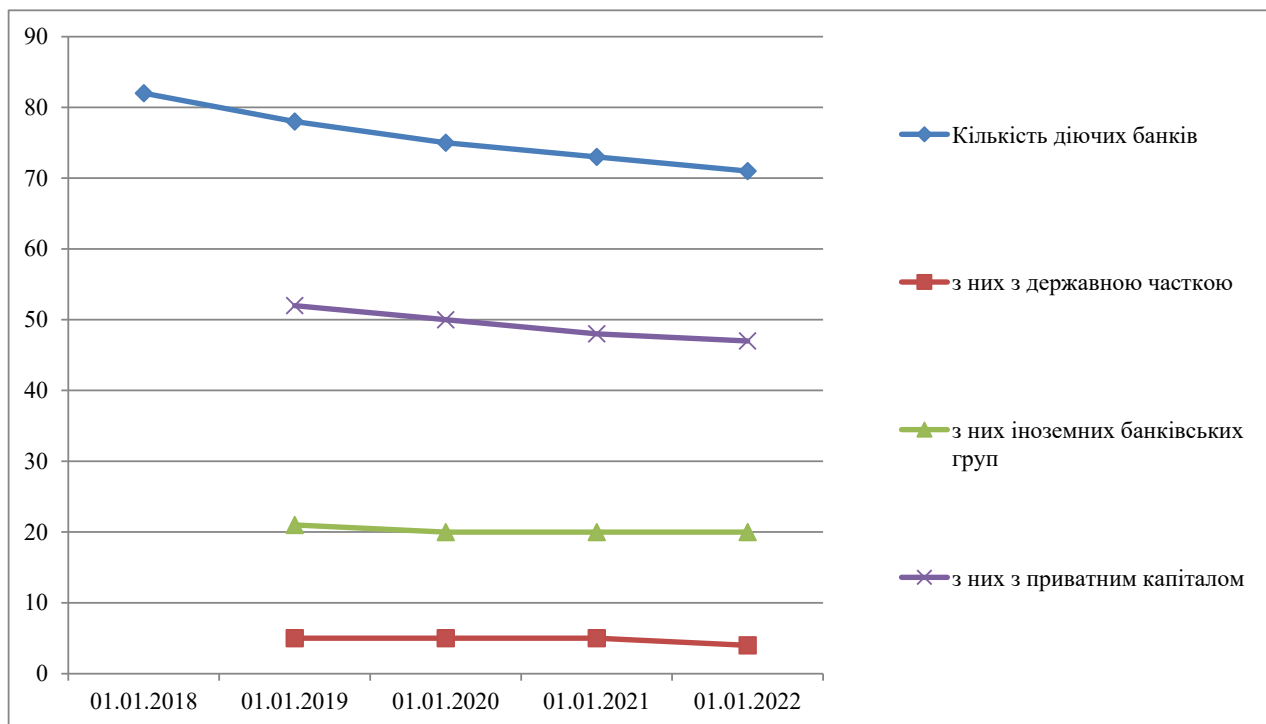

Рис. 2. Кількість діючих банків в Україні з 01.01.2018 по 01.01.2022

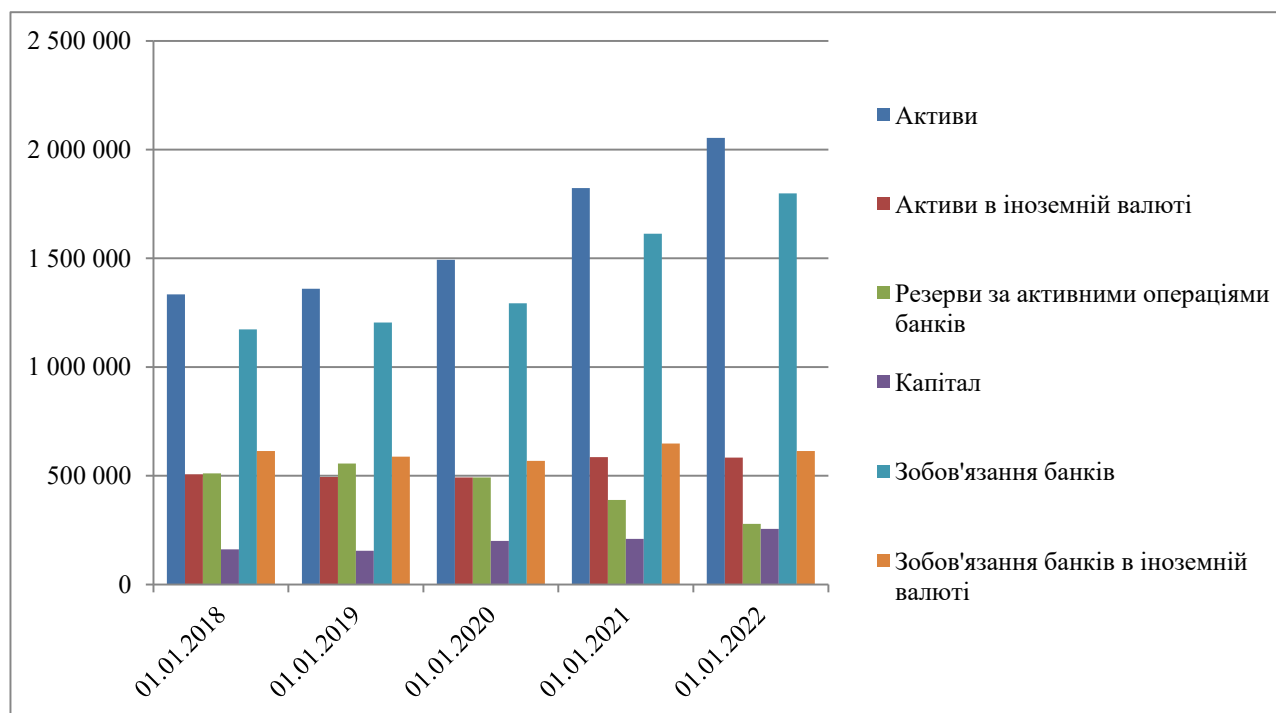

Рис. 3. Основні показники балансів українських банків з 01.01.2018 по 01.01.2022

зобов'язань в іноземній валюті майже не змінилися, приріст склав лише 212 млн грн.

Серед активних операцій банків лівова частка належить кредитним операціям (на 01.01.2022 52%) та операціям із вкладення коштів в цінні папери та довгострокові інвестиції (на 01.01.2022 40%). Динаміка зазначених показників наведена на рис. 4 (рис. 4).

Відповідно до наведених даних, з 01.01.2018 по 01.01.2022 спостерігається зменшення обсягів кредитування юридичних осіб на 68 899 млн грн, або на 8%, при цьому обсяги кредитування фізичних осіб навпаки зросли на 71 859 млн грн, або на 42%. Позитивна динаміка характерна також й для операцій із вкладення коштів в цінні папери та довгострокові інвестиції, зокрема в ОВДП, приріст яких протягом періоду аналізу склав 256 606 млн грн, або 73,6%.

Основу зобов'язань українських банків становлять кошти, що залучені від юридичних та фізичних осіб. Динаміка зміни цих показників наведена на рис. 5 (рис. 5).

Наведені на графіку дані демонструють зростання обсягу коштів суб'єктів господарювання на 354 479 млн грн, або на 88%, на 01.01.2022, порівняно з 01.01.2018. При цьому, частка строкових коштів юридичних осіб у загально-

му обсязі коштів, що залучені від суб'єктів господарювання, за цей же період зменшилась з 27% до 18%. Проте, загалом зростання показника відбулося на 29 203 млн грн, або на 27%. Обсяги коштів фізичних осіб за цей же період також зросли, приріст на 01.01.2022, порівняно із 01.01.2018 склав 248 922 млн грн, або 52%. Частка строкових коштів у загальному обсязі коштів, що залучені від фізичних осіб, при цьому, суттєво зменшилась з 68% до 43%, а зменшення показника відбулося на 11 385 млн грн, або 3%.

Таким чином, проаналізовані дані на 01.01.2022 свідчать про помірне зменшення ризиків капіталу за рахунок планомірного нарощення показника українськими банками, незначне зменшення кредитних ризиків за рахунок підвищення якості активів та спрямування частини активів у ОВДП, деяке зростання ризиків ліквідності через зменшення обсягу строкових вкладів у структурі залучених коштів, валютні ризики суттєвим чином не змінилися, що підтверджується несуттєвою зміною частки активів та зобов'язань банків в іноземній валюті.

Висновки. Таким чином, реалізація банками своїх основних функцій на ринку обов'язково пов'язана із реалізацією різного виду ризиків,

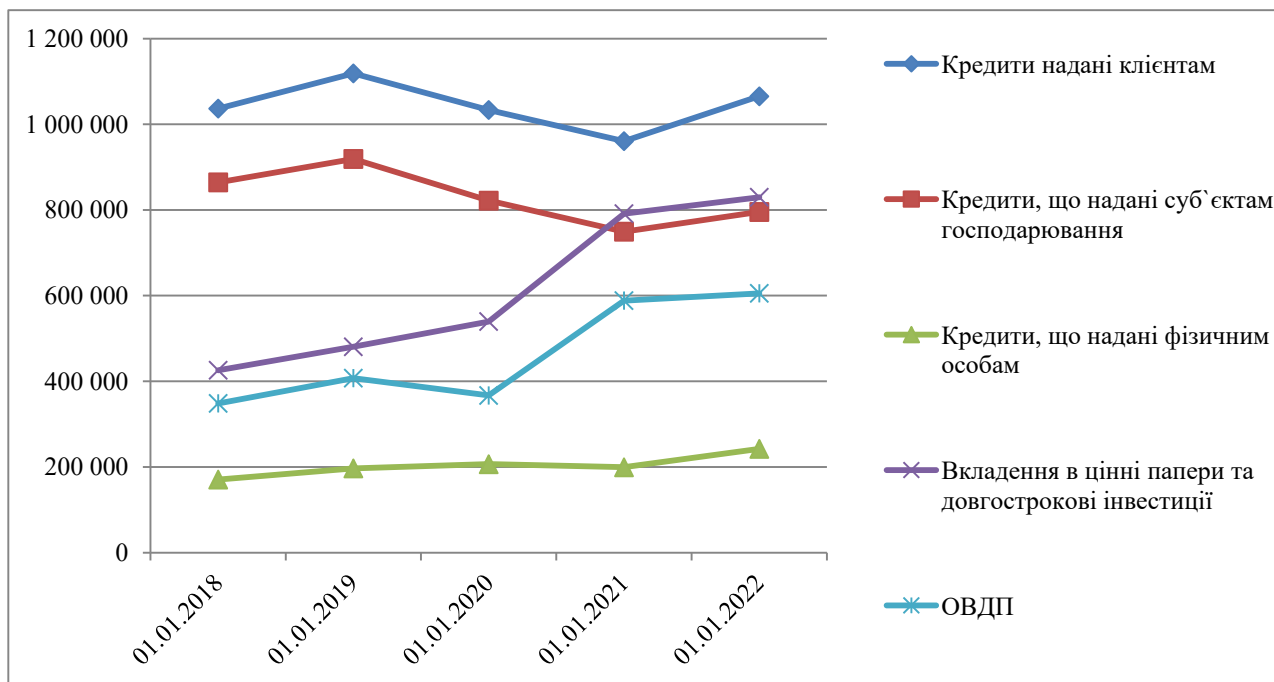

Рис. 4. Динаміка обсягів кредитування юридичних та фізичних осіб та вкладення коштів в цінні папери та довгострокові інвестиції банків в Україні з 01.01.2018 по 01.01.2022

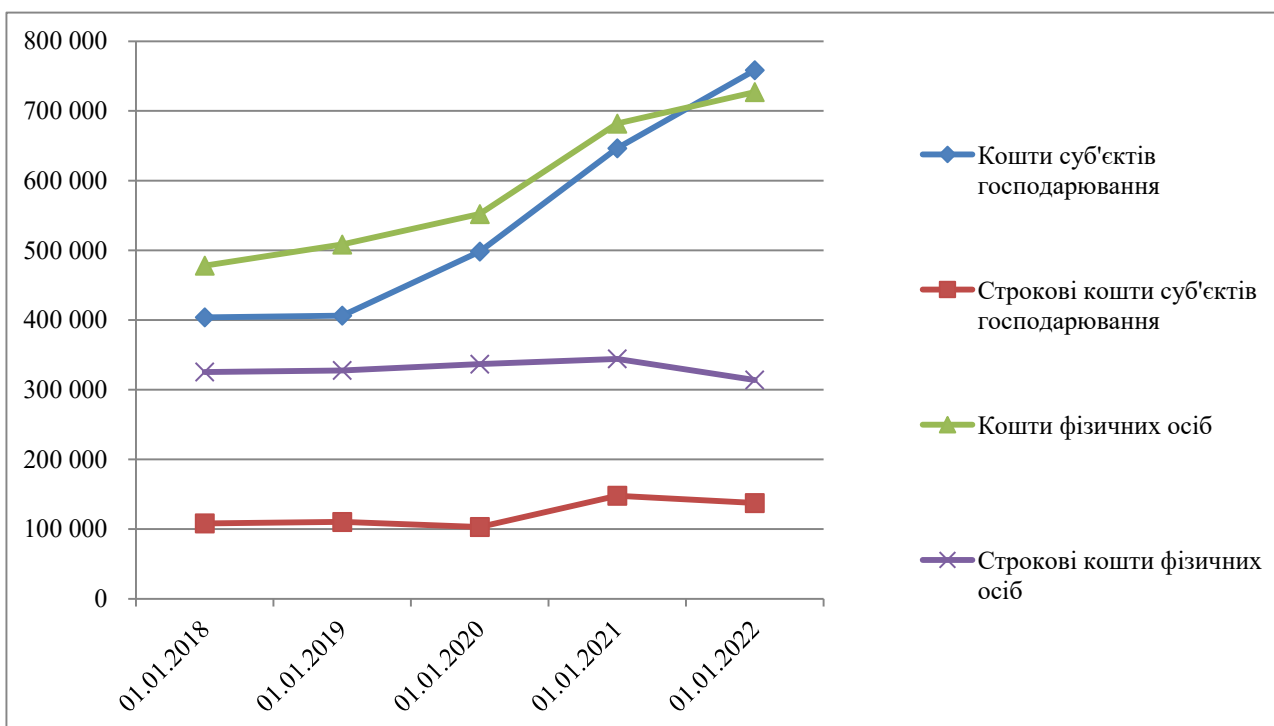

Рис. 5. Динаміка залучених коштів юридичних та фізичних осіб банків в Україні з 01.01.2018 по 01.01.2022

уникнути яких неможливо. Основною задачею вітчизняних банків залишається створення такої системи управління ризиками яка б дозволила мінімізувати їх негативний вплив, була б

співставна з обсягами його діяльності, ключовими відмінностями, стратегічними планами, профілем ризику та бізнес-моделлю. Крім цього, ключова роль у цьому процесі належить та-

кож й органам банківського нагляду у процесі реалізації заходів ризик-орієнтованого підходу та проведення оцінки банків за методологією SREP-аналізу. Проведений аналіз свідчить про відносну стабільність банківської системи кра-

їни, яка мала місце на початок року, проте подальша зміна показників відбуватиметься вже під впливом суттєвого негативного впливу зовнішніх шоків на результати діяльності вітчизняних банків.

Список літератури:

1. Кузнецова Н.В., Чан Ф.А., Самсонюк М.В., Юрчук М.В. Динамічне оцінювання ризиків і розробка антиризикових стратегій банківської діяльності. *Реєстрація, зберігання і обробка даних*. 2021. № 1 (23). С. 23–37. DOI: <https://doi.org/10.35681/1560-9189.2021.23.1.235111>.
2. Котик О.В., Любовська М.М. Загрози та ризики фінансової безпеки банків та шляхи їх удосконалення. *Вісник НУВГП*. 2020. № 1 (89). С. 111–123. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve1202010>.
3. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Правління НБУ від 11.06.2018 № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>.
4. Національний банк України. Здійснення Національним банком України безвізного банківського нагляду – новий вектор розвитку. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/SREP_first_results_pr_2019-05-14.pdf?v=4.
5. Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю: Наказ Міністерства Фінансів України від 31.07.2015 №684. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15#Text>.
6. Про затвердження Концепції створення, упровадження і розвитку системи аналізу та керування ризиками та Положення про систему аналізу й селекції факторів ризику при визначенні окремих форм митного контролю: Наказ Державної митної служби України від 27.05.2005 № 435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0435342-05#Text>.
7. Про затвердження Інструкції з проведення аналізу ризиків у Державній прикордонній службі України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11.12.2017 № 1007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0091-18#Text>.
8. Про затвердження Вимог до оцінки безпеки атомних станцій: Наказ Державного комітету ядерного регулювання України від 22.09.2010 № 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0964-10#Text>.
9. Зверук Л.А., Дідковська Ю.С. Концептуальні основи організації системи ризик-менеджменту в Банках. *Бізнесінформ*. 2020. № 9. С. 238–245. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-238-245>.
10. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: Постанова Правління НБУ від 02.08.2004 № 361. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text>.
11. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2021 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2021-H2.pdf?v=4.

References:

1. Kuznietsova, N., Chan, F., Samsonyuk, M., Yurchuk, M. (2021). Dynamic risk assessment and development of the banking activity against risk strategies. *Data Recording, Storage & Processing*, vol. 23, № 1, pp. 23–37. DOI: <https://doi.org/10.35681/1560-9189.2021.23.1.235111>
2. Kotyk, O., Liubovska, M. (2020). Threats and risks of financial security of banks and ways to eliminate them. *Visnyk NUVGP*, 1 (89), pp. 111–123. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve1202010>.
3. Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine On Approval of the Regulations on the Organization of the Risk Management System in Banks of Ukraine and Banking Groups № 64 (June 11, 2018). National Bank of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>.
4. Implementation of off-site banking supervision by the National Bank of Ukraine – a new vector of development (2019). National Bank of Ukraine. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/SREP_first_results_pr_2019-05-14.pdf?v=4.
5. Order of the Ministry of Finance of Ukraine On approval of the Procedure for risk analysis and assessment, development and implementation of risk management measures to determine the forms and scope of customs control № 684 (July 31, 2015). Ministry of Finance of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15#Text>.
6. Order of the State Customs Service of Ukraine On approval of the Concept of creation, implementation and development of risk analysis and management system and Regulations on the system of analysis and selection of risk factors in determining certain forms of customs control № 435 (May 27, 2005). State Customs Service of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0435342-05#Text>.
7. Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine On approval of the Instruction on risk analysis in the State Border Guard Service of Ukraine № 1007 (December 11, 2017). Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0091-18#Text>.

8. Order of the State Committee for Nuclear Regulation of Ukraine On Approval of the Requirements for the Safety Assessment of Nuclear Power Plants № 124 (September 22, 2010). State Committee for Nuclear Regulation of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0964-10#Text>.

9. Zveruk, L., Didkovska, Yu. The Conceptual Bases of Organization of Risk Management System in Banks (2020). *Businessinform*, 9, pp. 238–245. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-238-245>.

10. Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine On Approval of Methodological Recommendations on the Organization and Functioning of Risk Management Systems in Banks of Ukraine № 361 (August 2, 2004). National Bank of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text>.

11. Financial Stability Report (December 2021). National Bank of Ukraine. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2021-H2.pdf?v=4.